

Bibliopolium

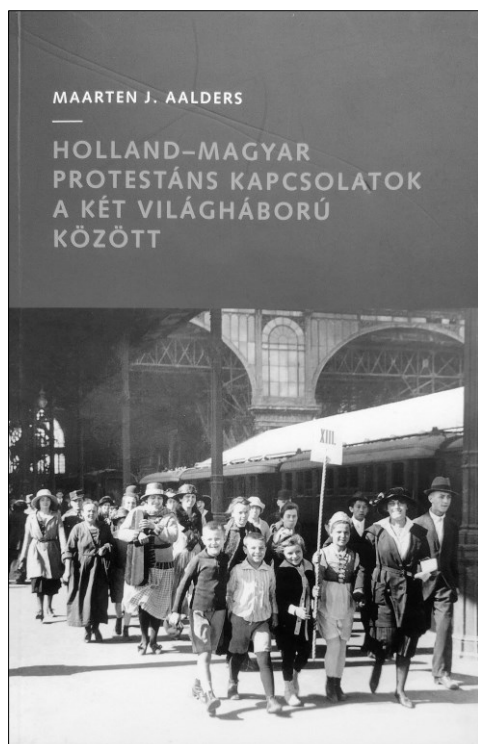
Maarten J. Aalders:

Holland–magyar protestáns kapcsolatok a két világháború között.

Fordította: Téglásy Sándor. Lektorálta: Pusztai Gábor és Lányi Gábor.

Kálvin Kiadó, Budapest 2023. ISBN 978-963-558-534-2,

447 old.

Tíz évvel ezelőtt *Az admirális* című film készült Hollandiában Michiel de Ruyter életéről. Az admirális neve közismert a magyar protestáns köztudatban, hiszen éppen 350 évvel ezelőtt az ő közbenjárásának köszönhetően szabadultak ki a gályarabságra ítélt református és evangélikus prédikátorok. Amikor leültem megnézni a filmet, megvoltam győződve, hogy a rendező bizo-

nyára belekomponálta a szabadításjelet is, és már azon gondolkodtam, hogy miként fogja megoldani ezt. De legnagyobb meglepődésemre és csalódottságomra is a gályarab-vonal nem jelent meg a filmvásznon.

Ez a történet is ékes bizonyítéka annak, hogy Európa nyugati és keleti feléből másként látszik nem csupán az Északi-tenger, amely holland testvéreink számára mindennapi valóság, nekünk viszont távoli és sokszor mármár elképzelhetelen víztükör, hanem a történelem is.

A 16–17. század fordulóján, a felekezeti képződés második fontos szakaszában sajátos módon talált egymásra a kontinentális Európa legnyugatibb és legkeletibb református népe, a hollandok és a magyarok. A Heidelbergi Egyetem 1622-es pusztulása után a magyar református diákok évszázados múltja visszatekintő egyetemjárásának leginkább látogatott célpontja Németalföld lett. Az általában egy-két évet tartó peregrináció elsősorban kapcsolatépítés, illetve rácsodálkozás volt a nyugati világra. Vannak olyan csúcspotjai, mint a Harderwijkben doktori fokozatot szerző Apácai Csere János vagy az Amsz-

terdamban nyomdát alapító Misztótfalusi Kis Miklós, és még sorolhatnánk. A peregrináció egyik gyümölcse volt az is, hogy a hazai lelkipásztorok némelyike Németalföldről hozott feleséget. Erdélyből nyolc ilyen lelkipásztort ismerünk, Magyarországon pedig ennél is többen voltak.

A holland–magyar kapcsolatok máig élnek. A 20. század második felében megvalósult a fordított peregrináció: ottani diákok jöttek Kolozsvárra tanulni, és mai napig számos gyülekezetnek van németalföldi testvéreklézsiája. Az 1990-es években, amikor a gyülekezeti ház új berendezéséről és a gyülekezeti tagoknak juttatott támogatásokról volt szó, gyakran lehetett hallani a Mezőségen: „A hallandak hazták.”

Ennek a négy évszázadosnál is hosszabb kapcsolatnak a történetét sokan kutatták: Tonk Sándor, majd Bozzay Réka és Ladányi Sándor a peregrinusok teljességre törekvő adattárát készítették el. De a téma nemcsak a magyarok számára volt érdekes, ugyanis holland kutatói is voltak. Hadd említsük meg Henk van de Graafot, aki 1968 és 1970 között volt kolozsvári peregrinus, és a magyar gyökereivel felnőtt korában szembesülő Postma Ferencet.

*

Maarten Johan Aalders 1954-ben született. Teológiai tanulmányait az amszterdami Vrije Universiteit diákjaként végezte 1974 és 1982 között. Ezt követően a Gereformeerde Kerken in Nederland lelkészeként szolgált Woubrugge (1982–1990), majd Amstelveen

(1990–2007) gyülekezeteiben. Teológiai doktorátust 1990-ben szerzett. 2018 óta a kampeni Teológiai Egyetem Neokálvinizmus Kutatóintézetének társult kutatója. Két esztendővel ezelőtt magyar fódításban is megjelentette a holland–magyar kapcsolatok történetét feldolgozó könyvét a Kálvin Kiadónál. Érdeklődése tíz évvel ezelőtt irányult a holland–magyar kapcsolatok felé. Kutatását talán az is motiválhatta, hogy sógora is magyar volt: Szepesi Dénes László István. A könyv magyar kiadását is az ő emlékének ajánlotta.

A könyv előszavában Magyarország, illetve a holland–magyar kapcsolatok történetének rövid áttekintését olvashatjuk. Ez az előszó nagyon tanulságos olvasmány abban a tekintetben, hogy mi ragadja meg történelmünkéből azt a külföldi kutatót, aki túllép a különböző korok hazai kánonjain. A szerző a magyar olvasóra is gondol: röviden ismerteti Németalföld és az ottani reformátusság történetét, a 19. századi egyházszakadásokat, Abraham Kuyper teológus-miniszterelnök egyházi és világi működését. Leírását mindenkinek ajánlom, ugyanis nagyon világosan írja a holland népegyház, a Nederlandse Hervormde Kerk és a hitvalló Gereformeerde Kerken in Nederland közötti különbségeket és harcaikat.

A szerző világosan meghatározza a kutatás korlátait is: a trianoni Magyarországról ír, Erdély és a többi elszakított területről pedig csak abban az esetben, ha a magyarsági eseményekkel kapcsolatba hozható személyeket, il-

letve történeket szükséges megemlíteni.

A könyv forrásanyagát elsősorban németalföldi levéltári adatok és feldolgozások alkotják. A szerző nem titkolt célja a holland álláspont bemutatása. Nem véletlenül kezdtem azzal, hogy az Északi-tenger, de a Kárpátok is más-ként látszanak onnan, illetve innen.

A bevezetést tizenöt fejezet követi. Ezek sajátos és olvasmányos ötvözei a kronológikus és tematikus feldolgozásnak.

Az első fejezet a dualizmus kori kapcsolatokat mutatja be, amelyeknek az eddigiekhez képest két újabb súlypontjuk van: az evangéliumi ébredés, illetve a szociális érzékenység.

A következő két fejezet a kapcsolatok diplomáciai, illetve teológiai részét járja körül, vagyis hogy a magyar reformátusság miként próbálta az első világháborúban semleges Hollandia közbenjárását kérni a Párizs környéki békeszerződések idején. Maarten Johan Aalders érti, hogy mi Trianon.

Ezután hat fejezet foglalkozik az első világháború utáni szociális segítségnyújtással. Ezek közül talán leginkább figyelemre méltók az úgynevezett gyermekvonatok. 1920–1930 között több mint 60 000 nehéz sorsú magyarországi gyermek töltötte a nyarat svájci, angliai, svédországi, belgiumi és hollandiai családoknál, hogy az itthoni nélkülözést legalább időszakosan enyhítsék. Az akcióból oroszánrészt vállalt Hollandia, ugyanis 28 563 gyermeket fogadott, közöttük egy olyan kislányt is, akinek vál-

ságos egészségi állapota miatt Hollandiában kellett maradnia, és aki a több évszázados holland–magyar kapcsolatokat kutató Postma Ferenc édesanyja lett. Hadd idézzük ízelítőül a könyv egyik erről szóló szövegrészletét:

„Szeretném hangsúlyozni, hogy ez az akció elsősorban a gyermekek és a szüleik, illetve a nevelőszülők számára volt nagy jelentőségű. De a fájdalom is benne volt. Jellemző Tóth Juliánna (1915–2002) története. Szegényes körülmények között élt Budapesten édesanyjával és Ferenc nevű bátyjával. Édesanyjuk egy jobb helyzetű családnál dolgozott, és hazavihetette a napi étkezések maradványait. Apjuk 1917-ben halt meg katonaként az orosz fronton. Juliánna és bátyja 1922-ben szállhatott fel az egyik Budapestről induló hollandiai gyermekvonatra. Juliánna egy adminisztratív hiba miatt Takács Júliaként került Groningenbe egy pék özvegyéhez, akinek öt gyermeke volt. A nyílt szívű holland özvegyasszony ezt a hatodik gyermeket is befogadta. Juliánna annyira gyenge volt, hogy nem tudott járni, és ápolásra szorult Groningenben, s ezért nem tudott eljárni a magyar iskolába. Egészségi állapota olyannyira válságos volt, hogy az orvos felelőtlenségnek tartotta hazaengedni Magyarországra. Erre aztán nem is került sor, így bátyja egyedül tért vissza. Amikor nevelőanyja megbetegedett, Juliánna a frízföldi Burumba költözött, ahol a Christelijke Lagere School [Keresztyén Elemi Iskola], majd a mulo [»polgári iskola«] tanulója

volt Kollumban. 1937-ben Anne Gerrit Postmával kötött házasságot, keveset beszélt fiatalságáról, és csak 1995-ben tért vissza rövid időre Budapestre, amikor fia, Ferenc a Károli Gáspár Református Egyetemen védte meg doktori disszertációját.

Ez tehát egy olyan egy olyan történet, amelyben a budapesti nyomorúságos körülmények arra késztették Juliánna édesanyját, hogy lányát Hollandiába küldje. Benne van az első nevelőanyjának jószívűsége, az adminisztráció hanyagsága, a jó és a rossz ellátás, valamint az emlékezés fájdalma.

A gyermekmentő akció minden negatívuma mellett fontos megértenünk, hogy olyan gyermekekről volt szó, akik közül sokan nyomorúságos körülmények között éltek. Sok Tóth Juliánna-hoz hasonló gyermek került Hollandiába!

A háború utáni első években egész biztosan szörnyű volt a helyzet Budapesten. Nagyon kétségbeesettnek kellett lennie valakinek ahhoz, hogy azért küldje el a gyermekét, mert nem tudott gondoskodni róla. Hollandiában volt elég ennivaló, és a gyermekek felerősödve térhettek vissza. A fennmaradt visszaemlékezésekből az is kitűnik, hogy ezek az évek egyesekben jó, másokban rossz emlékeket idéznek fel. Voltak olyanok is, akik Hollandiában maradtak, néha szabad akaratukból, néha kényszerűségből.” (8. *Leállnak a gyermekvonatok* fejezet, 195–196. old.)

Érdekes a teológia- és egyházszervezet-történettel foglalkozó fejezet is.

Tóth Juliánna (középen)
a vendégfogadó család leánygyermekével,
Roelie-val (valra) és Sophie-val (jobbra).
Ferenc Postma gyűjteménye

A két nagy hollandiai református egyház egyaránt kapcsolatban állt a magyar reformátusokkal. Ennek a kapcsolati hálónak egyik „csomópontja” Sebestyén Jenő rendszeres teológus volt. Szembetűnő, hogy a holland egyházi közvélemény szinte biztosra vette, hogy a Sebestyén Jenő és Ravasz László közötti nézeteltérések Magyarországon is egyházszakadáshoz vezetnek. A korabeli hazai források nem utalnak erre. Ezért érdemes más szemmel is megvizsgálni a kérdést.

Az utolsó fejezetek az egyetemi kapcsolatokról és az ifjúsági szervezetekről szólnak.

A kötetnek vannak állandó szereplői: egyrészt Abraham Kuyper minisz-

terelnök gyermekei, akik hazájukban militáns szószólói voltak a magyar ügynek, másrészt a Hollandiában tanult Sebestyén Jenő és Antal Géza lelkipásztor. A könyv különös részletességgel foglalkozik Sebestyén Jenővel.

A könyvet hat függelék zárja. Ezek közül kettőt emelnék ki: a Vrije Universiteit és a Kampeni Teológiai Főiskola 1922–1941 közötti magyar hallgatóinak névsorát (lásd az 5. függelék, 396–400. old.), valamint a szintén holland segítséggel létrejött és a Városligeti fasoron ma is működő Julianna Iskola beiskolázási adatait (lásd 6. függelék, 401. old.).

A kötetet impozáns forrásjegyzék, személynévmutató, illetve az intézmények nevének kétnyelvű jegyzéke zárja.

Végül nem marad számunkra más, mint az, hogy köszönetet mondjunk a könyv szerzőjének, Maarten Johan Aaldersnek ezért a fontos munkáért, és azért a másik, igen tanulságos, északi tengerparti nézőpontért. Tudom, hogy már vizsgálja a Hollandia és Erdély közötti kapcsolatok bizonyos vonatkozásait is. Ehhez a kutatáshoz kívánunk neki jó egészséget és sok erőt.

Ősz Sándor Előd